

שארית מנחם

אמרות טהורות, דיבורים קדושים, ערכים ומתוקים, בדרך פרד"ם
מאת כ"ק אדמו"ר הגה"ק רבי מנחם מענדיל מווישיװא זי"ע

פרשת האזינו

יצא לאור ע"י

מכון

ברכת נפתלי

להוצאת ספרי רבוה"ק זצלה"ה

ע"ש הרה"צ רבי נפתלי צבי בן כ"ק

אדמו"ר רבי ברוך זצ"ל מווישיװא

מאנסי נ"י

הדברים), וזש"ה האזינו השמים ואדברה, אימתי בזמן ותשמע הארץ אמר"י פי, אמירה לשון רכה בלי תוכחה קשה וטוב לנו. האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי. מובא בספרי, משה אמר האזינו השמים וישעו פתח שמעו שמים והאזינו ארץ להיפך, וי"ל דאיתא בב"ב (כ"ה ע"ב) דמשחרב ביהמ"ק אין הגשמים יורדין מאוצר הטוב שנאמר (דברים כ"ה י"ב) יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך וגו', ולכאורה יש להבין האיך נרמז בקרא, וי"ל דהנהגה כתיב (שם י"א ט"ז) השמרו לכם פן יפתח וגו' ועצר את השמים, ולכאורה איך מועיל תנאי דירידת מטר בהתנהגות ישראל הא כיון שהתנאי א"א להעשות ע"י שליח כדאי' במס' תענית (ב' ע"א) דמפתח דמטר לא נמסר לשליח, ממילא התנאי בטל והמעשה קיים, (עיין כתובות ע"ד ע"א), אמנם לפי הגמ' דב"ב הנ"ל שבחול"ל אינם מאוצר הטוב, נוכל לפרש דהיינו שאינו מיד הקב"ה רק ע"י שליח, א"כ ניחא דשפיר יכול להתקיים ע"י שליח וא"כ הוי תנאי טוב, ובה ניחא דשפיר יליף בב"ב מקרא ד'פתח ה', דבזמן שאינן שרויין על אדמתן אינו מאוצר הטוב, שאל"כ אין כאן תנאי. והנה בגמ' תענית (כ"ג ע"א) דריש עה"פ (ויקרא כ"ד) ונתתי גשמיכם בעתם, אלו לילי שבתות, ואי' במד"ר בראשית שאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא איך הקב"ה מוריד גשמים בשבת הא הוי מוציא מרשות לרשות, והשיב לו דכל העולם של הקב"ה, והוי רשות אחת, והנה זה תינה אם המטר הוא מהקב"ה בעצמו כיון דכ"ע דיליה הוא, מושא"כ כששולח ע"י שליח נשאר הטענה דהוי מוציא מרשות לרשות, ואפשר דמזה"ט לא נמסר מפתח של גשמים לשליח. וזשה"כ יפתח ה' לך וכו', ה' דייקא ולא שליח, לתת מטר "ארצך" כשהגך בארצך, בעתו בשבת דייקא.

ועפי"ז נבוא לביאור הספרי דהנה ידוע דהאזנה הוא טפי משמועה, ומשו"ה משה שהיה בחול"ל ושם אין הברכה של "בעתם" שהוא לילי שבתות, א"כ יכולין להיות הגשמים ע"י שליח, לכך תלה האזנה בשמים שלא יתן מטר כמו שפירש"י

האזינו השמים ותשמע הארץ וגו', יערף כמטר לקחי וגו'. וברש"י שתהיו עדים, וי"ל עפי"מ דאי' במס' ע"ז (ג' ע"א) שהאו"ה יאמרו להקב"ה ישראל שקבלו התורה היכן קיימוה אמר להם הקב"ה שמים וארץ יעידו שקיימו את התורה, ואוה"ע אומרים שהם נוגעים בדבר דבלי התורה אין להם קיום, דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. אמנם טענתם אינה טענה דאם נסבור כב"ה במס' עירובין (י"ג ע"ב) דס"ל דנוח לו לאדם שנברא, וידוע דדיבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי אינו חוזר כדאיתא במס' ברכות (ז' ע"א) גבי משה, וכ"ה מפורש בישעיה (נ"ה י"א) כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם וגו', וממילא אינם נוגעים בעדותם דהא בכל אופן יתקיימו כיון שיצא מפי הקב"ה לטובה. וזש"ה האזינו השמים וגו' שתהיו עדים, וע"כ שאינם נוגעים בעדות, אכן כ"ז אם נאמר שבריאית שמים וארץ טובה היא, מושא"כ אי' ס"ל כב"ש דנוח שלא נברא א"כ הוי הבריאה רעה ולרעה חוזר, והוי שמים וארץ נוגעים בעדותם. וזשה"כ כי אמרתי עולם חסד יבנה שמים תכין אמונתך בהם (תהלים פ"ט ג), פי' חסד יבנה שטוב שנברא, והראיה שמים תכין אמונתך בהם, שהם עדים ואינם נחשבים לנוגעים בעדותם.

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי. אפשר לומר כי אבינו שבשמים ית"ש אב הרחמן אינו רוצה לשמוע חסרונות בניו, ע"כ כשישראל חוטאים ח"ו וצדיקי הדור צריכים להוכיחם מסתיר פניו כבי', וזש"ה (דברים ל"א י"ח) ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה וגו', דכיון שעשו רעה מוכיחים אותם, ע"כ כביכול מסתיר פניו ועושה עצמו כבי' כאילו אינו שומע, וזש"נ (משלי כ"ה ג) מוכיח אדם אחרי חן ימצא, ר"ל מוכיח אדם אחרי, כבי' כאילו היה שלא בפניו, חן ימצא בעיני הקב"ה שאינו רוצה לשמוע עונות ישראל, ועיין במד"ר דברים שדורש פסוק זה על משרע"ה, וזש"ה וילך משה וידבר (דברים ל"א א), פי' שכשרצה להוכיח את העם הלך מלפני קוב"ה כבי' וידבר קשות, (ועיין ספה"ק אמרי נועם פ' דברים ד"ה אלה

שמו כדאי בשבת (י"ב ע"ב), הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט הוא דין, אל אמונה ואין עול, "אמת" וכ"ה מרומז בקרא (בראשית א' י"א) תדשא הארץ דש"א, עפ"י המשנה (בספ"א דאבות) על שלשה דברים העולם קיים על האמת ועל הדין ועל השלום, והיינו תדשא הארץ ע"י דש"א כנ"ל.

כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו. אפשר לומר דאם האדם אף שהוא במצב של דחקות וחשכות אינו מתייאר ושם מבטחו ויהבו על ה', ע"ז גופא ה' בעזרו, וזהו כי שם ה' אקרא, אפילו מתוך הסתרת פנים, ע"ז הבו גודל לאלהינו גודל שהוא חסד כידוע, לאלהינו שהוא דין, ונמתקו דיני אלהים ברחמים.

א"י עפ"י מה שפירשו תלמידי ר"י בברכות (פ"ג, ועין רש"י סוטה מ' ע"א) מה שאומרים בתפלה בברכת מודים על מה שאנו מודים לך ברוך אל ההודאות, פי' על שזכינו להודות לך ע"ז גופא ברוך אל ההודאות, וז"ש כי שם ה' אקרא, וע"ז לכד הבו גודל לאלהינו.

כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו. י"ל עפ"י הידוע החילוק בין גדול לרם דבחינת רם מתייחס לדבר שעומד רק למעלה, ובחינת גדול הוא מלמעלה למטה, ופרשו בזה (תהלים צ"ט ב) ה' בציון גדול ורם הוא על כל העמים, פי' ה' בציון, היינו אצל ישראל המצוינים בתורה ומצוות ומאמינים בהשגחתו יתב' בעליונים ותחתונים, אצלם הוא בבחינת גדול, ורם על כל העמים, אצליהם הוא רק בחינת רם כי דעתם הנפסדת הוא שח"ו עזב ה' את הארץ והשגחתו רק בעליונים, לכך אצלם הוא בבחי' רם, והנה שם הוי' ב"ה רומז על השגחתו יתב' המהוה בתמידות כל ההויות, וזש"א כי שם ה' אקרא הרומז על השגחתו כנ"ל, אז הבו "גודל" לאלהינו, ר"ל שהשי"ת כבי' הוא בבחינת גדול ה', משגיח בעליונים ובתחתונים ולא רק רם.

הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט וגו'. י"ל עפ"י המובא בספ"ה"ק דהאדם צריך להאמין דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ואף שבעיניו נראים הדברים לרעה, מ"מ לעת"ל יתברר שהכל הי' לטובה, וזה"פ הצור "תמים" פעלו, תמים לשון גמר, ר"ל כשיגמור פעלו שרוצה כבי' לעשות, אז יתברר כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא, וזה גם מרומז בפסוק הודיעני נא את דרכיך (שמות ל"ג י"ג), ודרשו חכז"ל (ברכות ז' ע"א) ששאל מרבע"ה מדוע צדיק רוע לו רשע וטוב לו, ע"ז השיבו הקב"ה אני אעביר כל טובי על פניך, ר"ל כשיגמור הדבר, אז תדע ותבין וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם, שהכל הוא רחמים וחנינה.

שחת לו לא בניו מומם דור עקש ופתלתל. י"ל הכונה עפימ"ד (קידושין מ' ע"ב) דהעולם נידון אחר הרוב, וכשיש רוב צדיקים אזי גם הרשעים שמכונים לאיסור בטלים והאיסור נהפך להיתר

מטעם יד העדים תהיה בו בראשונה, וממילא הארץ לא תתן פריה, דכיון שיכול להיות ע"י שליח יתקיים התנאי, משא"כ ישעיה שהיה בא"י ששם הגשמים באים ע"י הקב"ה בעצמו ולא ע"י שליח, א"כ לא הוי תנאי כבני גד ובני ראובן, לכך התנאי דהשמרו לכם וגו' בטל והמעשה קיים כנ"ל, לכן תלה האזינו שהוא עיקר כנ"ל על ה"ארץ", היינו שתלכו מא"י לארץ ועי"ז יתקיים התנאי.

יערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי כשעירים עלי דשא וגו'. י"ל דאפשר לדמות התורה לגשם, דהנה פעולת הגשם מרגישים לאחר זמן כשמתחיל הצמיחה, כן התורה אפילו מי שאינו מרגיש טעם ונועם התורה בשעת תלמודו, מ"מ ירגיש אח"כ, וזהו יערוף כמטר לקחי, כי המאור שבה יחזירנה למוטב, אמנם זה רק למי שלומד תורה עם יר"ש כדאי במס' שבת (ל"א ע"א) כל אדם שיי"ב תורה ואין בו יר"ש דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות בלא החיצוניות בהאי עייל, וא"כ אין מחזירו למוטב, וזש"א כשעירים עלי דשא, ר"ל דאף שרואים שיש לומדים ואינם חוזרים למוטב, ע"ז אמר כשעירים עלי דשא, דכמו שהגשם אינו פועל רק על דשא ולא על קרקע ריקנית, כן התורה פועלת דוקא על מי שיש בו יר"ש.

א"י יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב. רש"י מפרש כשעירים לשון רוח סערה, ועלי דשא מפרש עטיפת הארץ מכוסה בירק, ובד"ה עשב קלח אחד קרוי עשב וכו', י"ל דהתורה מלמדת אותנו דרכי תוכחה שהבא להוכיח יזהר שיוכיח בנחת ולא יבייש חבירו, וכדאי במס' ערכין (ט"ז ע"ב) תמיהני אם יש בדור הזה שיודע להוכיח, ופירש"י דרך כבוד שלא יהו פניו משתנין, והנה הדבר חלוק אם מוכיח ליחיד דאז מתבייש ובין מוכיח לרבים, וזה יערף רומז למוכיח, כמטר שהולך בזעף, ולפעמים תזל "כטל" בנחת, "אמרתי" לשון רכה, ומפרש כשעירים, בסער כפירש"י שהוא לשון חזק, עלי דשא שהוא שם הכולל עטיפת הארץ והיינו לרבים מותר להגיד קשות, וכרביבים עלי עשב, וכפרש"י כל עשב כל קלח, היינו אם התוכחה הוא ביחידות אזי יהיה בנחת שלא לביישו. והנה אמרו חז"ל (ב"מ נ"ח ע"ב) כל המלבין פני חברו ברבים כאילו יותר מדאי ועי"ז ישפוך דמו, אבל לצבור הדברות ביחיד אזי קוראין לא תרצח בפתח, פי' לא תרצח שלא יפתח פיו בתוכחתו יותר מדאי ועי"ז ישפוך דמו, אבל לצבור קוראין בקמץ, שלא לרצוח ח"ו ע"י שיקמוץ פיו מלאמר דברים קשים, וטוב לנו.

כשעירים עלי דשא וגו' כי שם ה' אקרא וגו' הצור תמים פעלו כי כל דבריו משפט אל אמונה ואין עול. י"ל דש"א ר"ת דין שלום אמת, ומפרש בקרא כי שם ה' אקרא, זה שלום שכך

(עיי' טו"ד ס' ק"ט), וא"ת הלא בעלי חי אינו בטל, י"ל דרשעים בחייהן קרויים מתים כדאי' במס' ברכות (י"ה ע"ב), וזה תינח מי שמכיר ברשעותו והוא שפל בעיניו, משא"כ מי שהוא בעיני עצמו בריה ואינו מכיר ברשעותו אזי אינו בטל כדקיי"ל ב"ר"ד (פ"ק ס"א) דבר"י לא בטלה, וזה יש לרמוז במשנה (אבות פ"ו מ"ב) אוי להם "לבריות" מעלבונה של תורה, פי' אוי למי שחטא והוא עוד בעיניו ל"בריי", מעלבונה של תורה, שאינו יכלו להבטל עפ"י דין התורה, אמנם הא דבר"י אינה בטלה הוא רק אם האיסור מתחלת ברייתו אבל אם אין האיסור מתחלת ברייתו גם בריה בטילה, וזשה"כ שחת "לו" לא, פי' אם ההשחתה הוא רק לו אזי "לא" פי' ההשחתה הוא כאין דכיון שאינו איסור מתחלת ברייתו יבוטל בהרוב, אבל ח"ו אם "בניו" מומם כיון שהם דור עקש ופתלתל מתחלת ברייתו, אזי קשה לבטלו, השי"ת ישמרנו.

הלוא הוא אביך קנך וגו'. אפשר לומר עפ"י מאמרם ז"ל (ב"ב כ"ד ע"א) דטבע של היונה הוא דכל דמדדי וחזי ליה לקינה מידדי ואי לא חזי אינה מידדי, וכן הוא עם ישראל שנמשלה ליונה כדאי' בברכות (נ"ג ע"ב), אעפ"י שמדדה אחר מעבודתו יתב"ש, אינו מדדה ומתרחקת מה' רק עד שתוכל לשוב בתשובה לקינה, וזשה"ה עם נבל ולא חכם, אע"פ שמחמת טפשותם נתרחקו מה', אעפ"כ הלא הוא אביך "קנך" ולבסוף חוזרים לקינם למקור מחצבתם, וז"ש (שה"ש ב' י"ד) יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך, פי' אף שהוא במדרגה התחתונה ח"ו, מ"מ מבקשת הראיני את מראיך כמו היונה, וזאת מגינה עלינו.

כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו. אפשר לומר דהנה ישנם ב' הדרגות בכלל ישראל, א', אנשים יראים ושלמים לה' ולתורתו והם נקראים חלק ה', ב', אנשים שאינם הגונים ומעשיהם מקולקלים, רק מכח קדושת כללות ישראל גם הם נחשבים לחלק ה', וזשה"א כי חלק ה' עמו, פי' אע"פ שרק חלק ה' עמו מ"מ יעקב חבל נחלתו, מכח קדושת יעקב אע"ה חבל נחלתו שכולם בניו חבל נחלתו והחבל מצרפם, אזי נחשבים כולם לטובה.

צור ילדך תשי ותשכח אל מחוללך. י"ל פ' הפסוק בהקדם מה שפירש כ"ק אאמו"ר הק' וצללה"ה (בראשית ב' כ"ד) על כן יעזוב איש את אביו ואמו, דהיינו שיעזוב את החומר שלו הבא מחלק אב ואם עפ"י הגמ' (נדה ל"א ע"ב) שלשה שותפין באדם הקב"ה אביו ואמו, ודבק באשתו ר"ת באהבת תורה ויראת שמים, וממילא כשזה קם זה נופל, וזשה"ה צור ילדך ר"ל החלק שנוולדת מהם תשי, מלשון "תש", היינו אם החלשת את החלק הזה, אזי ותשכח, פי' עיי' תמצא א"ל את השי", וע"י מדת אל שהוא חסד אל כל היום, מחוללך, הוא ענין מחילה, מחולל לך, כדאי

במד"ר.

צור ילדך תשי ותשכח אל מחוללך. י"ל עפ"י מאחז"ל (פסחים נ"ד ע"ב) גזרה על המת שישתכח מן הלב, והוא למען קיום העולם שלא יהיה עצב לעולם על אבותיו, וזה י"ל בפשט הכתוב (לעיל פסוק ז') בינו שנות דור ודור, שהשכחה ניתנו רק למען שנות דור ודור ולא יהיה עצב על הדור הקודם (עיי' באהבת ישראל). וזשה"כ צור ילדך תשי, שנבראת בחסד הבורא עם מדת השכחה, כדי שתשכח, אבותיך שילדוך כנ"ל, ולבסוף ותשכח אל מחוללך, אתה כפוי טובה ומשתמש במדת השכחה לשכוח, את אביך החי וקיים, וגם מחוללך לשון שמחה כדכתיב (תהלים קמ"ט ג') יהללו שמו במחול ואתה שוכח את ה' המשמח הלב.

וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו וכו'. אפשר לומר בדרך מוסר נגד המגלחים פאת הראש והזקן, וזה וינאץ מכעס בניו שמגלחים פאת הראש והזקן, ובנותיו שהולכות בגילוי שער, ויאמר אסתירה פני מהם, כי הזקן רומז על י"ג מכילין דרחמי וח"ו אם מגלחו גורם להסתרת פנים, ואמר כי דור תהפוכות המה, כי נשים מגדלות שערן והאנשים מגלחין כדרך אוה"ע, והוא ההיפך מהנכון עפ"י התורה הקדושה, וזה גורם לבנים לא אמון בס' ר"ל.

וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו ויאמר אסתירה פני מהם וגו', כי דור תהפוכות המה בנים לא אמון כם. אפשר לומר עד"ז דהנה ידוע דהחיוב על האב ללמד בנו תורה כדאי' במס' קידושין (כ"ט ע"א), ועל הבן מוטל החוב לפרנס את אביו (עיי"ש ל"ב ע"א), והיום לדאבוננו עולם הפוך שהאב אינו דואג לבנו לתורה ויר"ש ובמקום זה שם כל מעינו בדאגת פרנסתו, וענין זה נרמז בפסוק (בראשית כ"ב י') ויקח האב ה"מאכלת" לשחוט את בנו, פי' "מאכלת" מלשון מלאכה, שלומדו מלאכה במקום לימוד התורה והוא כדי שיהיה לו לעתיד לבוא כשיגדל ממה לאכול, "וגם נרמז ב"מאכלת" שהוא לשון אכילה. לשחוט את בנו, פי' אעפ"י שעי"ז הוא מסכן את בנו מבחינה רוחנית, וזה גורם שהרבה פעמים שלא די שהאב לא הוריך את בנו בדרך הישר אלא הבן רוצה עוד לגרור את אביו בדרך הנלוזה, ולא די שהוא "סורר" מדרך ה' הוא גם "מורה" להוריו בדרך אשר ילכו בה, וממילא גם השי" מדה כנגד מדה אינו מתנהג איתנו כאב לעורר לבנו לתשובה, וזשה"ה וינאץ מכעס בניו ובנותיו ויאמר אסתירה פני מהם לעוררם בתשובה כי דור תהפוכות המה, שעי" מעשיו לא האב מוריך את הבן אלא להיפך ח"ו בנים לא אמון כם, "אמון" מלשון הדרכה ע"ד (אסתר ב' ז') ויהי אמון את הדסה, ועד"ז יש להעמיס היעוד הנאמר באליהו (מלאכי ג' כ"ד) והשיב לב אבות על בנים וכו', דהיינו שהאב יחנך את הבנים.

וזה י"ל בכוננת הגמ' (מגילה י"ז ע"ב) ת"ר מנין שאומרים אבות שנאמר הבו לה' בני אלים, דהיינו קודם אמונה מצד קבלת האבות, ואח"כ הבו לו כבוד ועזו ע"י חקירה, ואח"כ כבוד שמו חכמת הנסתר שמותיו ית"ש. וזש"א במשנה (אבות פ"ג מ"ה) הנעזר בלילה והמהלך בדרך יחידי ומפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו, ר"ל הנעזר בלילה "להעיר" חשכת לילה ע"י החקירה, ומהלך בדרך יחידי, פי' בלי הקדמת אמונה פשוטה, עי"ז מפנה לבו לבטלה, כי החקירה בד"ז אינה מועילה רק מויקה, לפיכך הרי זה מתחייב בנפשו. וזש"ו וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו כי דור תהפוכות המה, ר"ל שמהפכין הסדר שצריך להקדים אמונה לחקירה והם מקדימים החקירה לאמונה פשוטה, וזהו בנים לא אמון בם שאין בהם כח אמונת אבותיהם. ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם וגו'. יש לומר עפ"י המבואר דהשי"ת שהוא מקור הרחמים אפילו בעת של השראת דינים והסתר ח"ו, מ"מ חושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח ולהשפיע טובה לישראל, וז"א אסתירה פני מהם, אבל זה רק לשעה, אבל אראה מה אחריתם להמציא להם אחרית ושארית טוב.

ראו עתה כי אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה.
עיין צ"ח פסחים (נ' ע"א) בשם הגדול ר' אפרים ריישר זצ"ל מ"מ דק"ק בראד, שמפרש הגמ' לא כעוה"ז עוה"ב, העוה"ז על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל בשורות רעות אומר ברוך דין האמת, לעולם הבא כולו הטוב והמטיב, שבעוה"ז נראה שח"ו יש בשורות רעות, אבל בעוה"ב ישיגו שהכל טוב ומטיב, ואילו זכו היו רואים כבר היום בעוה"ז שהכל לטובה, ובוזה י"ל ראו עתה כי אני הוא, פי' ראו "עתה" כבר בעוה"ז שהכל משם הויה ב"ה רחמים ואין אלהים מדה"ד עמדי, וזה יתגלה בזמן שאני אמית ואחיה, היינו בתח"מ שאז יתגלה לכולם שכל היה לטובה, והוא ית"ש יראנו חסדים נגלים. ועפ"י יל"פ הפסוק (זכרי י"ד ט') ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, ובפסחים (נ' ע"א) אטו האידינא לאו שמו אחד הוא, אמר ר"א ב"ר חנינא לא כעולם הזה עוה"ב וכו' לעוה"ב כולו הטוב והמטיב, ואפ"ל דהנה ידוע כי שם הויה רומז שהיה הוה ויהיה, ובזמן הגלות והסתר פנים אינו נראה בחוש שהכל לטובה ואדרבה היה הוה נראה לרע בעיניו, ואינו דומה ליהיה שהוא לעת"ל בזמן הגאולה שיהיה רק טוב, וכעת נראה ח"ו הוה ויהיה כשני רשויות, אבל לעת"ל שיהיה כולו הטוב והמטיב, יהיה, ה' אחד ושמו אחד, פי' שהכל יהיה בבחי' "יהיה" שהוא טוב, ובוזה יש לרמוז הפסוק (תהלים קט"ז ד') צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא, פי' אף שאמצא צרה בהיה והוה, אעפ"כ בשם ה' הרחמים הרומז גם ליהיה "אקרא" וזה בקשתנו הרחמן הוא ינחילינו ליום שכולו טוב, היינו ליום שכולם יראו בחוש שהכל

וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו. י"ל עפי מאמרם ז"ל (בילקוט יתרו רע"ג) ביקש הקב"ה ליתן תורה לישראל בשעה שיצאו ממצרים, והיו חלוקים אלו על אלו היו נוסעין במריבה וחונין במריבה, כשבאו לסיני השוו כולם אגודה אחת, אמר הקב"ה התורה כולה שלום ולמי אני נותנה לאומה שהיא אוהבת שלום ע"כ, היוצא מדברי הילקוט שאם אין שלום ואחדות בין ישראל, אי אפשר להם לקיים התורה בשלימות וממילא אין ח"ו כבי נחת רוח להבוי"ש, וזהו וירא ה' וינאץ, והסיבה לכך כעס בניו ובנותיו שהם ברוגז ומחלוקת זה עם זה, ועי"ז חסר מהם עיקר קיום התורה שהוא ע"י שלום אהבה אחוה וריעות.

דור תהפכת המה בנים לא אמון בם. הכת"ס ז"ל פירש דור תהפוכות המה שהבנים מדריכים הוריהם, ועפ"י פירשנו הסיום בנים לא אמון בם, אמון מלשון הדרכה, שאינם מקבלים הדרכה רק הוא "סורר" מדרך אבותיו מקודם, ואח"כ "מורה" דרך לאבותיו, ומיושב כפל לשון סורר ומורה. וזה יל"פ בפסוקי (דברים ו' ו) והיו הדברים האלה וגו', ושננתם לבניך וגו' ובלכתך בדרך, ודרשו חז"ל (ברכות י"ג ע"א) והיו הדברים האלה שלא יקרא למפרע, היינו שהבן לא ידריך לאביו, רק ושננתם לבניך וכו' שהאב ידריך את בניו לתוה"ק, ועי"ז בשבתך בביתך, היינו בעוה"ז וגם בלכתך בדרך היינו אף כשהאב ילך כבר בדרך כל הארץ, גם אז ע"י התורה ותפלה של בנו יהיה נחשב כאילו לומד גם כעת, דברא מזכה אבא.

דור תהפכת המה וגו', הם קנאוני בלא אל וגו'. דהנה עיקר תקותינו לגאולה הוא יען שהש"י מרגיש בצערינו, והגם שכתוב (ישעי' ס"ג ט') ככל צרתם לא צר, "לא" באלף שמשמעו שאינו צר, מהפכין ה"לא" ל"אל" וכבי' אל צר בעת צרותינו, וז"ש יעקב אבינו ע"ה (בראשית כ"ח ט"ז) אכן יש ה' במקום הזה, היינו שה' כבי' אתנו בגלות כדאי' במדרש שראה במראה הסולם הגלות, ואנכי "לא" ידעתי, כלומר "לא" צר ידעתי, ועתה נודע לי כי הש"י עמם בצרה והלא נתהפך לאל, וכבי' צר עמם, וע"כ אין זה "לא" כי אם בית "אלהים" בבחינת בית אל. וז"ש (במדבר כ"ג ט') הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב, פי' שהש"י עמם ע"ד ה' בדד ינחנו (לעיל פסוק י"ב) בחינת "לו" צר, ורק בגוים "לא" יתחשב, פי' שהם קוראים "לא" צר באל"ף, שחושבים שאין השי"ת עם ישראל בצרתם, וזהו כי דור תהפוכות המה הם קנאוני "בלא" "אל", שהפכו מ"אל" ל"לא", בחשבם שהשי"ת עזב אותנו בגלות, וזהו לא אמון בם, והאמת הוא שה' אתנו.

דור תהפכת המה בנים לא אמון בם. עפ"י הידוע מספה"ק דיש אמונה פשוטה שהוא ע"י קבלה מאבותינו, ויש אמונה ע"י חקירה, והנה אף האדם הרוצה לעסוק בחקירה, מ"מ קודם החקירה צ"ל אמונה פשוטה בקבלה מאבותיו אמונה שלימה,

טוב, שאפילו לשעבר היה טוב.

א"י ראו עתה כי אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה וגו'. עפי"מ דא"י במס' תענית (ב' ע"א) שהמפתח של תחית המתים הוא בידו של הקב"ה, ובאמת זו טובה גדולה כיון שהוא בעל הרחמים וירחם גם על מי שאינו כדאי, והנה ידוע הקושיא דלכאורה איך יטמא הקב"ה למתים בתחיית המתים כיון שהוא כהן כביכול וכקושיית הגמ' בסנהדרין (ל"ט ע"א) כי קבריה למשה במאי טביל, ועיי"ש בתוס' שהקשו אמאי לא פריך הגמ' איך נטמא. ותי' דישאל נקראו בנים למקום, ולפי"ז אם נהיה בחינת בנים, שפיר יכול להטמא לבניו. והנה לפי המבואר בקידושין (ל"ו ע"א) דר' יהודה ס"ל דבזמן שעושין רצונו של מקום קרוים בנים, א"כ להיות בחינת בן הוא ע"י תשובה שזהו רצונו של מקום שנעשה תשובה, וזשה"כ ראו עתה, אין ועתה אלא תשובה (עיי' בר"ר פכ"א), כי אני הוא, ר"ל "אני" הנאמר בתחיית המתים (יהוה"ל"ז י"ב) וידעתם כי "אני" ה' בפתחי קברותיכם, "אני הוא" פי' אני ולא השליח, כמו הפירוש של אני ה' דכתיב גבי יציאת מצרים הוא אני ולא השליח (עיי' מכילתא שם), כך אני ה' דכתיב גבי תחיה"מ יהיה אני ולא השליח, וזה סיום הפסוק ואין אלהים עמדי, ר"ל בלי שום מדה"ד רק ברחמים גדולים אקבצם, ויהיה כל מה שאמית אני אחיה אפילו מי שאינו כדאי כנ"ל.

א"י ראו עתה כי אני הוא וגו' אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא וגו'. עיי' ברש"י פר' וארא (ו' ב') דלשון "אני ה'" נאמר כשהוא לשלם שכר וגם על נאמן להפרע נאמר אני ה' היינו שם רחמים, ועל כרחק משום שגם זה רחמים, וזשה"ה ראו כי "אני" הוא ר"ל כמו שנאמר בשכר אני ה' נאמר גם בפרעון, והטעם לזה הוא יען אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא והכל ברחמים.

שימו לבבכם לכל הדברים וגו' כי לא דבר רק הוא מכם וגו'. י"ל עפי"מ שפי' בפר' וילך הפסוק ואמר ביום ההוא הלא כי אין אלהי וגו' (ל"א י"ח), להוציא מלב הטועים החושבין שאינו מגיע עונש רק על ע"ז, ובאמת יש לעשות תשובה אפילו על עבירה קלה יען שגוררת עבירה גדולה עד ע"ז ר"ל, וז"ש הלא כי אין אלהי "בקרב" שהוא עון ע"ז מצאנו הרעות האלה, ולא על שאר עבירות, ובאמת אומר הש"י אנכי אסתיר פני על "כל" הרעה, פי' אפילו משהו מן הרעה, ולמה, כי פנה, אל אלהים אחרים, שעבירות קלות גוררות לע"ז, והנה לכאורה להבה דס"ל (ב"ק צ"ח ע"א) דאין דנין דינא דגרמי, א"כ אמאי מעניש הקב"ה על עבירות קלות משום שגורמים לחמורות, דמ"מ היכא דמזיק בדיבורו חייב אפילו אם לא דאין דינא דגרמי (עיי' רא"ש סנהדרין פרק אחד דיני ממונות ס"ה גבי שיקול הדעת, ול"ד למ"ש בפרק הכותב כתובות פ"ו עיי' בפוסקים ואכ"מ), וכיון שבעבירה קלה

הוא מזיק ע"י שגוררת לעבירה חמורה עד לע"ז הוי כמזיק בדיבורו כנ"ל.

וזה שהזהיר משרבע"ה באמרו שימו לבבכם לכל הדברים כי לא דבר רק הוא, ואפילו הוא עבירה קלה דנין דינא דגרמי יען שמזיק בדיבורו, ז"ש (משלי כ"א כ"ג) שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו, פי' דאם שומר פיו מדברים אסורים אז אינו מזיק בדיבורו, אז אין מתחייב, אבל אם ח"ו אינו שומר וכו', אז כיון דבמזיק בדיבורו דנים דיני דגרמי גורם ח"ו לחייבו.

שימו לבבכם לכל הדברים וגו' לעשות את כל דברי התורה הזאת וגו', ובדבר הזה תאריכו ימים על האדמה אשר אתם עוברים את הירדן וגו'. ידוע מספה"ק שהלומד תורה שלא לשמה הרי הוא בבחי' נקיבה בחינת מקבל, והלומד לשמה הוא בבחינת זכר משפיע, וכדאי' באבות (פ"ו מ"א) שכל העולם כדאי הוא לו, ולכן תמצא לפעמים התורה נקראת בלשון נקיבה כדכתיב (דברים ד' מ"ד) וזאת התורה אשר שם משה לבני ישראל, דבתוך כלל ישראל יש שאין לומדים לשמה, וביהושע כתיב (יהושע א' ח') לא ימיש ספר התורה "הזה" מפיך, "הזה" הוא לשון זכר דפסוק זה הוא ברכה ללמוד תורה לשמה, כדאי' (מנחות צ"ט ע"ב) א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן פסוק זה אינו לא חובה ולא מצוה אלא ברכה, עיי"ש לכך נקיש שם לשון זכר. ועיי' בנדה (ל"א ע"ב) שזכר פניו למטה ונקיבה למעלה, ומשו"ה איתא בגמ' (ירושלמי שבת פ"א ה"ב) הלומד תורה שלא לשמה ראוי לו שתתהפך שליתו על פניו למעלה, כיון שהוא בחינת נקיבה.

וזש"א משרבע"ה שימו לבבכם לשמור וגו' התורה "הזאת", לשון נקיבה, דעכ"פ תשמרו אפילו שלא לשמה, וזה גם מרומו באמרו כי לא דבר רק הוא "מכם", אע"פ שאתם מכוונים לכם, וכדדריש בגמ' (ביצה כ"ח ע"ב) "לכם" לכל צרכיכם, אעפ"י כן יש בזה תועלת, כי הוא חייכם, לבוא לחיות אמיתי לשמה, ע"ד אמרם ז"ל (פסחים נ' ע"ב) שמתוך שלא לשמה בא לשמה, והמשך הפסוק ובדבר "הזה" תאריכון ימים על האדמה, להורות בא שעכ"פ תדעו שרק בדבר "הזה" בחינת "זכר", היינו לשמה תאריכון ימים על האדמה בארץ ישראל בזמן יהושע כנ"ל, וכדרשת חז"ל במס' שבת (ס"ג ע"א) הפסוק (משלי ג' ט"ז) אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, בימינה למימינים בה, ופירש"י להעוסקין לשמה. והנה להעוסקין שלא לשמה ששכרן עושר וכבוד כדדריש למשמאילים בה, היינו שעוסקים שלא לשמה, צ"ל הטעם שמקבלין שכר הוא משום שהוא אמצעי לבוא לשמה, וזש"ה (דברים כ"ט כ"ח) הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו וגו', ר"ל הנסתרות שכר עוה"ב, שייך למי שעובד לה' אלהינו לשמה, והנגלות, ר"ל השכר בעוה"ז היא גם להעובד לנו ולבנינו שלא לשמה, והטעם לקבלת השכר הוא

מפני שהיא אמצעי לעשות את כל דברי התורה הזאת.

וזש"א (תהלים קט"ו ט"ז) השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, לא המתים יהללו יה וגו', ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם, היינו השמים שמים, ר"ל שכר שמימי שהוא עוה"ב, לה', היינו להעבוד לשמה, והארץ, שכר בעוה"ז, נתן לבני אדם, היינו להעובדים נגד בני אדם שרואים בעבודתו והיינו שלא לשמה, ובא בנוטן טעם שזוכים העוסקים שלא לשמה לשכרם בעוה"ז, ואמר לא המתים יהללויה, זה עני שחשוב כמות כדאי (נדרים ס"ד ע"ב), וכיון שחסר מוון ושפע אינו יכול להלל, ואנחנו נברך יה, אם רוצים לזכות לברך ולהודות לה' צריכים להשפעות טובות מעתה ועד עולם.

שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום אשר תצום את בניכם לשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת, כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייכם ובדבר הזה תאריכו ימים וגו'. וי"ל בד"ז עפ"י משאחז"ל במס' (סוכה ל' ע"א) דקרא דאדם כי יקריב "מכם" קרבן לה' (ויקרא א' ב') בא ללמד דדוקא מכם שלכם יש להקריב משא"כ מה שאינו שלכם ואפילו שלא בא בעבירה, מ"מ כיון לא קנאהו מקרי אינו לכם (עיין במג"א סי' תרל"ז סק"ג) ואין להקריבו, והנה קנין בעי כונה לקנות ובלא"ה אינו קונה כידוע, ולכן העושה מצוה צריך שיכוין לבו ובוה קונה המצוה ויכול להקריבה לשמים, (ועכ"פ קצת הקילו חז"ל בקנין מצוה והעמידו דבריהם על ד"ת עיין רמ"א חו"מ סי' קצ"ט ס"ג בשם המהרי"ל, הגם דבמג"א סי' שס"ט מקשה ע"ז, מ"מ עיין בפרמ"ג שם בשם תוספות שבת ובשו"ת בית יצחק ח' או"ח סי' ק"ז שתירץ קושית המג"א ומסיק לדינא כהרמ"א, ובמק"א הארכנו בזה ואין כאן מקומו).

ועוד תועלת רבה יש כשעושה המצוה בכוונת הלב שאז עושהו בחיות ובשמחה, וזה מועיל מאד לחינוך הבנים בדרך התורה והמצוה, והנה האדם שמחנך בניו לתורה ומצוות זוכה לאריכות ימים, והוא עפ"י המבואר בספה"ק שלפעמים נשלמו שנותיו של אדם שהשלים עצמו כבר בעוה"ז בתורה ועבודת ה', והשי"ת נותן לו חיים רק למען שיגדל בניו בדרך התורה והיראה, וכמו שפי' החת"ם סופר הפסוק (דברים כ"ה י"א) והותירך ה' לטובה בפרי בטןך, ר"ל שה' מותיר את האדם בזה העולם בשביל הבנים שיוכל לגדלם על דרך התורה והיראה, וזש"ה שימו לבבכם, היינו כוונת הלב שיכוין לקנות המצוה, כי לא דבר רק הוא מכם, ר"ל "מכם" דכתיב גבי קרבן להוציא שאינו שלו ורק ע"י כונת הלב קונה המצוה בשלימות כי אין קנין בלי כוונה כנ"ל, ועוד מביא הכוונה הרצויה אשר תצום את בניכם ובדבר הזה תאריכו ימים וכו' אמון.

שימו לבבכם לכל הדברים וגו', אשר תצום את בניכם וגו', כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייכם ובדבר הזה תאריכו ימים וגו'. ר"ל שימו לבבכם אשר תצום את בניכם, פי' לחנך

הבנים לתורה ומצוות, ואמר כי לא דבר רק מכם לומר שאינכם אהראים בעד בניכם, ונתן ב' טעמים על חובת ותועלת בחינוך הבנים, א', כי הוא חייכם, היינו בעוה"ב כי ברא מזכה אבא, ועוד טעם אמר ובדבר הזה תאריכו ימים גם בעוה"ז, והוא ע"ד שהבאתי לעיל בשם החת"ם ז"ל עה"פ והותירך ה' בפרי בטןך לטובה, שהשי"ת מאריך ימי אדם כדי שיוכל לחנך בניו לטוב עיי"ש.

שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי וגו'. כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייכם ובדבר הזה תאריכו ימים וגו'. איתא בספה"ק שכל נפש מישראל דבוק באות מאותיות התורה (עיין פנ"י קדושין ל' ע"א, ובריש תשו' מהרש"ם ח"ב), וכדאי בספה"ק ד"ישראל" נוטריקון יש ששים רבוא אותיות לתורה, שהוא נגד ס' רבוא שרשי נשמות ישראל (עיין בספה"ק מאור עיניים פר' חקת), ובפשטות נ"ל דמי שדבוק בשם משמות הקדושים או בכרכה מברכות שבתורה או במשרבע"ה, טוב הוא יותר ממי שדבק בקללה, בעשיו או בעמלק וכדומה, אך נראה דבתשובה ומע"ט יכול לתקן את האות של שורש נשמתו, וע"ז ביקש דהמע"ה (תהלים פ"ו י"ז) עשה עמי "אות" לטובה, וזה יל"פ הפסוק ושמותי פדות וגו' למחר יהיה האות "הזה" (שמות ה' י"ט), "הזה" גימ' טוב, ר"ל שהאות יהיה אות טוב שכל האותיות שורש נשמותיהם של ישראל יהיו מתוקנים בעת הפדויה בזמן הגאולה. והנה כמו"כ בכח הצדיק להפוך האות לטובה, ולכן מצינו שאמר הקב"ה למשה רבע"ה (שמות ז' ט) כי ידבר אליכם פרעה תנו לכם מופת וכו' קח את מטך והשלך וכו' יהי לתנין, מופת הוא "אות", ר"ל שירצה לידע שורש נשמתכם מאיזה אות הוא, אז השלך המטה ויהיה לתנין, ואח"כ יחזור למטה, כדי להראותו שבכח הצדיק להפוך לטוב כרצונו, ואין לך דבר שעומד בפני התשובה, כאמרם ז"ל (ירושלמי פאה פ"א ה"א).

ובד"ז יל"פ הפסוק (בראשית ו' ט"ז) צהר תעשה ל"תיבה" "תיבה" רומז לתיבות ואותיות שבתורה, וז"א צהר פי' שתאיר ותזריח האות שבתורה לעשותה לטוב, ואל "אמה", רומז להשכינה הקדושה תכלנה מלמעלה שתהיה אם הבנים שמחה, וזה גם מה שרגילים לומר "אותיות" מחכימות (מגדול עוז אישות פ"ד), ולכן מצינו שהש"ץ שהוא השליח להמתיק השורש של אותיות התפלה. לפעמים מכונה "יורד" לפני התיבה (עיין ברכות ל"ד ע"א), והוא מפני שהוא בבחי' ירידה לגבי ה"תיבה" שהם האותיות ש"התיבה" שולטת עליו, ואז אין תפלתו מתקבלת, ולפעמים נקרא הש"ץ "עובר" לפני התיבה, והוא כשזוכה אז הוא עובר הוא לפני ה"תיבה" ומתקנה כראוי. וזה יש לרמוז במה שציותה התורה"ק שימו לבבכם לכל הדברים, היינו הדיבורי תורה ואותיותיה, כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייכם, כלומר שורש נשמתכם, כנ"ל ע"כ נצרך שימת לב

להעלותה, ובדבר "הזה" גימ' טו"ב, דהינו שתהפכו האות לטוב תאריכו ימים.

והנה לפמש"נ דנשמות ישראל שורשם באותיות התורה, היה נלפענ"ד דנשמה יתירה של שבת שורשה בשבת קודש עצמה, ועז"נ כי "אות" היא ביני וביניכם (שמות ל"א י"ג), ביני ובין בני ישראל "אות" היא לעולם (שם ל"ג י"ז). ובזה י"ל מה שאומרים בתפלה ומאהבתך שאהבת אותו ומשמחתך ששמחת בו קראת את שמו ישראל וישורון, דהנה ישרא"ל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה כידוע מספה"ק, וישרו"ן ר"ת ויש ששים רבוא נשמות ישראל, והנה מצינו אהבת הש"י את ישראל כמש"נ (דברים ז' ח') כי מאהבת ה' אתכם, ובתורה מצינו שמשמחת לב כמש"נ (תהלים י"ט ט') פקודי ה' ישרים משמחי לב, וזש"א ומאהבתך שאהבת אותו ומשמחתך ששמחת בו קראת את שמו ישרא"ל וישרו"ן וד"ל. וזש"נ (דברים ל"ג ב') מימינו אש דת למו, א"ש נוטריקון אהבה שמחה, דת-למו תורה ע"י יחוד תורה וישראל.

שימו לבבכם לכל הדברים וגו' לעשות את כל דברי התורה הזאת כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייכם. עין מסכת ברכות (מ' ע"א) בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בו"ד כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק, והקב"ה מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק, ובמהרש"א שם פי' דברוחניות רק מלא מחזיק, משום שהקב"ה מלא כל הארץ כבודו לכן מקום שהוא מלא מרוחניות יכול להחזיק עוד, משא"כ מקום שמלא מגשמיות, ובזה י"ל מאמר הכתוב שימו לבבכם וכו' לשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת שהוא רוחניות, כי לא דבר רק הוא מכם, דבריקן אינו מחזיק.